

Den Haag Hier en Nu

Een wandeling langs politieke instellingen in de Hofstad

Wie kent niet de beelden van politiek Den Haag op televisie? Het Binnenhof, de Hofvijver, het Torentje van de minister-president, de Gouden Koets op Prinsjesdag. Kamerleden en ministers die in de plenaire vergaderzaal van de Tweede Kamer met elkaar in debat gaan. Politiek commentatoren die debatten van duiding voorzien.

Op de ministeries bereiden de ministers en de ambtenaren onder meer wetten voor. Na bespreking in de ministerraad gaat een wetsvoorstel naar de Raad van State voor advies. Daarna is het parlement aan zet. Achtereenvolgens debatteren de Tweede Kamer en de Eerste Kamer over wetsvoorstellen. Als het parlement akkoord is met een wetsvoorstel, gaat het terug naar de minister en naar de koning voor ondertekening. Ten slotte moeten ambtenaren zorgdragen voor de uitvoering van wetten.

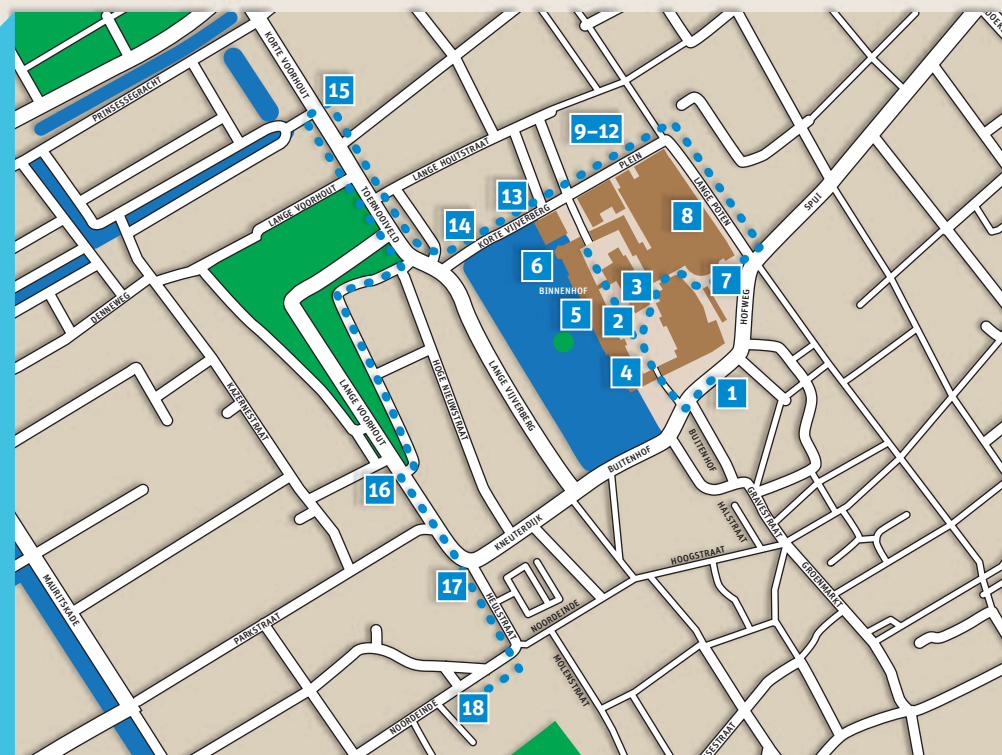
Het Binnenhof is ook de plek waar burgers Kamerleden kunnen aanspreken. Op het Plein, voor het gebouw van de Tweede Kamer, wordt dan ook regelmatig gedemonstreerd. In de vele cafés op het Plein wordt het politieke debat voortgezet door politici, journalisten en andere burgers.

De nationale politiek wordt in belangrijke mate al beklonken op Europees niveau: in het Huis van Europa kan de burger terecht met vragen over Europa.

Tijdens deze wandeling komt u langs plaatsen die een rol spelen in het politieke besluitvormingsproces. Ook worden de verschillende spelers in dit politieke veld belicht.

3 Binnenhof RIDDERZAAL

Het hele jaar door worden hier bijeenkomsten georganiseerd met een politiek of koninklijk tintje. Regelmatig ook worden in de Ridderzaal buitenlandse staatshoofden ontvangen of prijzen uitgereikt. De zaal is in de dertiende eeuw als ceremoniële zaal gebouwd. Van 1234 tot 1256 werd het toenmalige graafschap Holland bestuurd door graaf Willem II. Hij woonde in een kasteel op het Binnenhof. In 1248 werd hij gekroond tot koning van het Heilige Roomse Rijk. Graaf Willem II gaf opdracht tot de bouw van de Ridderzaal, maar in 1256 kwam hij bij een veldtocht tegen de West-Friezen om het leven. Zijn zoon, graaf Floris V, liet de Ridderzaal afbouwen. Er werd onder meer recht gesproken, maar de zaal stond ook vaak leeg. Later kwamen er handelaars en boekverkopers. Zelfs de Staatsloterij nam zijn intrek in de zaal en in de Franse tijd oefenden er militairen. Rond 1900 heeft architect Pierre Cuypers de zaal grondig opgeknapt.

Het Torentje aan de Hofvijver, waar de minister-president werkt (foto: Bob Karhof).

OMSLAG VOORZIJD

(Leesrichting als binnenwerk)

1 Hofweg 1 PRODEMOS – HUIS VOOR DEMOCRATIE EN RECHTSSTAAT

ProDemos – Huis voor democratie en rechtsstaat informeert burgers over de democratische rechtsstaat en stimuleert hen om hierin een actieve rol te spelen. Om zoveel mogelijk mensen bij de politiek te betrekken, werkt ProDemos op gemeentelijk, provinciaal en landelijk niveau. Zo ondersteunt ProDemos lokale initiatieven om burgers en openbaar bestuur met elkaar te verbinden. Daarnaast behoren rechtbanken en onderwijsinstellingen tot de samenwerkingspartners van ProDemos. In Den Haag biedt ProDemos een omvangrijk programma op en rond het Binnenhof aan. Jaarlijks worden hier tienduizenden scholieren, studenten, leden van politieke organisaties, toeristen en andere geïnteresseerden ontvangen. Met rondleidingen, debatten, lezingen, exposities, simulaties en cursussen leren zij meer over politiek, democratie en rechtsstaat.

De aankomst van de Gouden Koets voor de Ridderzaal (foto: Margreet Nieuwstad).

4 Binnenhof 22 EERSTE KAMER

De Eerste Kamer komt bijeen in de zaal die in de zeventiende eeuw is gebouwd als vergaderzaal voor de Staten van Holland en West-Friesland. De 75 leden, ook wel senatoren genoemd, komen op dinsdagen bijeen. Zij zijn door Provinciale Staten gekozen voor een termijn van vier jaar. Eerste Kamerleden hebben ook nog een gewone baan in het dagelijks leven; het zijn wel politici die weten wat er zoal speelt rond het Binnenhof: bijvoorbeeld oud-Tweede Kamerleden of ex-ministers. De Eerste Kamer beoordeelt wetsvoorstellen op nut en noodzaak. Tevens wordt gekeken of het wetsvoorstel verenigbaar is met andere nationale wetten. De Eerste Kamer kan geen wijzigingen (amendementen) aanbrengen in het voorstel, zoals de Tweede Kamer dat wel kan. Als ook de Eerste Kamer in meerderheid heeft ingestemd met een wetsvoorstel, dienen de koning en een minister het nog te ondertekenen.

Tip! Op dinsdag vergadert de Eerste Kamer. Het is mogelijk de vergadering bij te wonen!

6 Binnenhof HET TORENTJE

Een van de bekendste werkplekken van Nederland is het Torentje: het kantoor van de minister-president. Er gaat geen dag voorbij of het markante achthoekige bouwwerk aan de Hofvijver is wel te zien in televisiejournaals, kranten en andere media. De naam Torentje is zelfs een begrip op zich geworden: 'Torentjesoverleg' is niet meer weg te denken uit de Nederlandse taal. Door de bekendheid die het Torentje momenteel geniet zou je haast vergeten dat de minister-president hier pas dertig jaar geleden zijn intrek nam en de iconische status van het gebouw eigenlijk een vrij recent verschijnsel is. Wel kreeg het vermoedelijk uit de tweede helft van de vijftiende eeuw stammende bolwerkje in 1849 een heel vooraanstaand bewoner, toen Johan Thorbecke als minister van Binnenlandse Zaken hier zijn werkplek inrichtte. Het Torentje groeide snel uit tot 'een der meest bekende punten van het gansche complex'. Dit kwam mede doordat de functie van minister-president in

2 Binnenhof PRINSJESDAG

Vrijwel iedereen kent ze: de beelden van Prinsjesdag, de derde dinsdag in september. Dat is de dag waarop de koning en de koningin uit de Gouden Koets stappen om via de rode loper de Ridderzaal te betreden. 'Leden van de Staten-Generaal' – met deze woorden begint de troonrede die door de koning wordt uitgesproken. In de troonrede worden de plannen van de regering voor het komende jaar bekendgemaakt. In de zaal zitten naast de leden van de Tweede Kamer en de Eerste Kamer onder anderen de ministers en staatssecretarissen, leden van de Raad van State, ambassadeurs van andere landen, vertegenwoordigers van allerlei organisaties en de burgemeester van Den Haag. Na het uitspreken van de troonrede keert de koning terug naar zijn werkpaleis Noordeinde op dezelfde manier als hij is gekomen: in de Gouden Koets. Daar zwaaien leden van het Koninklijk Huis vanaf het balkon de verzamelde menigte toe. Daarna biedt de minister van Finan-

ciën in het bekende koffertje de miljoenennota en de rijksbegroting aan de Tweede Kamer aan. De naam Prinsjesdag stamt waarschijnlijk uit de tijd van (de laatste) stadhouder Willem V. Zijn verjaardag op 8 maart werd in Den Haag uitbundig gevierd. Koning Willem II kwam altijd te paard naar het Binnenhof om de troonrede voor te lezen. Dat gebeurde in het gezelschap van zijn broer en zonen, de prins van Oranje-Nassau. Ook daardoor is de naam Prinsjesdag waarschijnlijk in gebruik gebleven.

Tip! Wilt u meer weten over Prinsjesdag, de Gouden Koets of de geschiedenis van het Binnenhof? Bezoek dan de kelder van de Ridderzaal (zijgang rechts), waar een vrij toegankelijke expositie is.

5 Binnenhof 19 TRÈVESZAAL

Elke vrijdag vergadert de ministerraad op het ministerie van Algemene Zaken in de Trêveszaal. Deze zaal ligt op de eerste verdieping aan de Hofvijver. De voorzitter van de ministerraad is de minister-president, ook wel premier genoemd. De minister-president is verantwoordelijk voor de coördinatie van het regeringsbeleid. In de ministerraad worden onder meer wetsvoorstellen, die meestal worden ingediend door een van de ministers, besproken tijdens een besloten vergadering. Na afloop van de vergadering houdt de minister-president zijn wekelijkse persconferentie. Ook de Rijksvoorlichtingsdienst bevindt zich in de gebouwen van dit ministerie.

De Trêveszaal is gebouwd op de plek waar in 1608 vredesonderhandelingen tussen de opstandige Nederlandse gewesten en de Spanjaarden plaatsvonden. Deze onderhandelingen leidden tot het Twaalfjarig Bestand. Het woord *trêve* is Frans voor wapenstilstand.

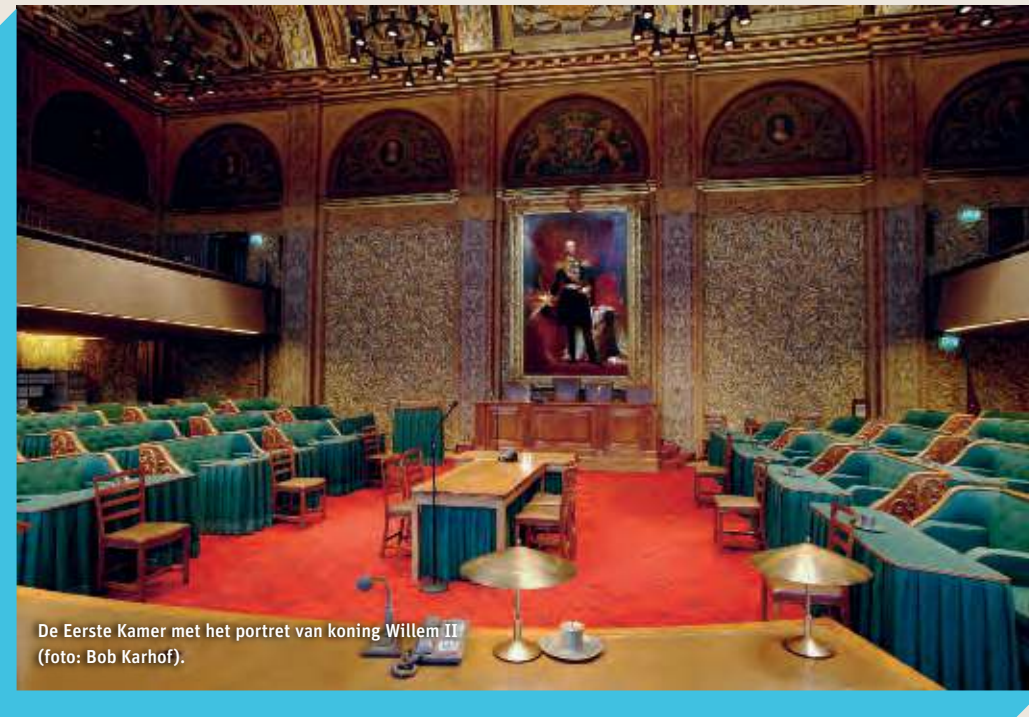
7 Lange Poten 4 TWEDE KAMER

De contouren van de plenaire zaal van de Tweede Kamer zijn van buitenaf goed zichtbaar. Tijdens de vergaderingen kan de toeschouwer de Kamerleden in de wandelgangen zien overleggen. De ramen geven ons een inkijkje in de hectische politiek! Het gebouw van de Tweede Kamer is een ontwerp van architect Pi de Bruijn. Het is in 1992 geopend. Naast de plenaire zaal zijn er veel vergaderruimtes. De Tweede Kamer vergadert doorgaans op dinsdagmiddag, woensdag en donderdag. De Tweede Kamer heeft 150 leden, die rechtstreeks door de bevolking worden gekozen. De regering kan alleen regeren als zij de politieke steun heeft van partijen die samen ten minste 76 zetels in deze Kamer hebben. Een belangrijke taak van de Kamer is wetgeving. Wetsvoorstellen van de regering (of van de Kamer zelf) worden uitvoerig besproken en gewijzigd. Allereerst in de zogenoemde Kamercommissies, waarna de openbare behandeling volgt. Ten slotte wordt er gestemd. Daarnaast

controleert de Tweede Kamer of de regering haar werk goed doet en vinden hier actuele politieke debatten plaats.

Achter de hoofdingang van de Tweede Kamer aan het Plein bevindt zich de Statenpassage, die de plenaire zaal met andere zalen en gebouwen verbindt. Na verkiezingen zendt de NOS hier het afsluitende politieke debat uit. Befaamd zijn de beelden van de lange roltrappen, waarop nieuwgekozen Kamerleden op weg naar boven mogen vertellen wat ze de komende zittingsperiode denken te gaan doen, en vertrekkende Kamerleden op weg naar beneden wat ze hebben bereikt.

Tip! Het is mogelijk om de vergaderingen van de Tweede Kamer bij te wonen. De bezoekersingang is aan Lange Poten 4. Let wel: alleen op de vergaderdagen dinsdag(middag), woensdag en donderdag.

De Eerste Kamer met het portret van koning Willem II (foto: Bob Karhof).

8 Lange Poten 10 NIEUWSPOORT

Nieuwspoord is een internationaal perscentrum. Politici, vertegenwoordigers van maatschappelijke organisaties, uitgeverij, iedereen die de wereld wat te melden heeft kan in Nieuwspoord een zaaltje huren om een persconferentie te beleggen of een boekpresentatie te houden. Vaste prik op vrijdag: de persconferentie van de minister-president voor de schrijvende pers over de besluiten van de ministerraad, als eerste afspraak in het media-rondje van de premier. Vervolgens spoedt de premier zich naar de NOS-studio aan de Hofweg voor een televisiegesprek. Nieuwspoord is daarnaast een sociëteit waar politici, voorlichters, lobbyisten en journalisten elkaar kunnen ontmoeten onder het genot van een goed maal en een drankje. De leden worden Poorters genoemd. In Nieuwspoord heerst de Nieuwspoordcode: een stilzwijgende afspraak dat alles wat binnen Nieuwspoord wordt gezegd op basis van anonimiteit gaat.

Het Kabinet van de Koning (foto: ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties).

16 Lange Voorhout 8 DE ALGEMENE REKENKAMER

Naast het middeleeuwse Pagehuis met z'n trapgeveltje bevindt zich de klassieke gevel van de Algemene Rekenkamer aan het Lange Voorhout. Rekenmeesters staken op deze plek al in de zestiende eeuw hun neuzen in de boekhouding van overheden om te controleren of de bestedingen wel rechtmatig en nuttig waren. In dit pand, dat ooit ook diende als logement van de stad Gouda, worden sinds het midden van de negentiende eeuw de uitgaven van de Nederlandse rijksoverheid gecontroleerd om na te gaan of de bestedingen ook daadwerkelijk het gewenste effect hebben gehad. De Rekenkamer rapporteert haar conclusies aan de Tweede Kamer. Het is dan aan de Kamer om aan de bevindingen politieke conclusies te verbinden. Dat een bepaalde wet 'niet deugt' zal de Rekenkamer nooit zeggen. Wel kan de Algemene Rekenkamer oordelen dat een wet niet werkt volgens de bedoeling van die wet.

9 Plein PLEIN

In 1633 werd op initiatief van stadhouder Frederik Hendrik een plein aangelegd, aanvankelijk Stadhoudersplein genoemd, nu gewoon Plein, op de plek waar de graven van Holland ooit moes- en siertuinen bezaten. Het Plein herbergt een aantal markante gebouwen, zoals twee voormalige logementen uit de tijd van de republiek: dat van Amsterdam (tegenwoordig behorend tot de burelen van de Tweede Kamer) en dat van Rotterdam (momenteel ministerie van Defensie). Aan het Plein staan verder de voormalige ministeries van Justitie en van Koloniën (beide nu kantoorruimte van fracties van de Tweede Kamer). Tussen deze twee gebouwen bevindt zich, op de plek waar ooit het gebouw van de Hoge Raad stond, de hoofdingang van de Tweede Kamer. Het Plein is 's zomers een soort 'Nieuwspoord in de open lucht': een ontmoetingsplek waar politici, ambtenaren, voorlichters en journalisten elkaar aan een tafeltje op één van de talrijke terrassen treffen.

Een van de vele demonstraties op het Plein (foto: ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties).

13 Korte Vijverberg 3 HET KABINET VAN DE KONING

Brieven die direct aan de koning worden gericht komen hier terecht. Het Kabinet van de Koning neemt verzoekschriften van burgers in behandeling. Daarnaast zorgt het Kabinet van de Koning voor de ambtelijke ondersteuning van koning Willem-Alexander bij zijn staatsrechtelijke taken. Zo verzamelt en analyseert het Kabinet van de Koning informatie die voor de koning van belang kan zijn tijdens zijn werk. De staatsbezoeken van de koning worden door het Kabinet voorbereid. De directeur vergezelt de koning tijdens staatsbezoeken in het buitenland. Daarnaast is het Kabinet van de Koning de schakel tussen de koning en de ministers. Wetten en koninklijke besluiten die de koning moet ondertekenen worden aan hem voorgelegd.

14 Korte Vijverberg 5/6 HET HUIS VAN EUROPA

Onze nationale politiek wordt op veel terreinen al beslist op Europees niveau: inmiddels is meer dan de helft van onze nieuwe wetten het gevolg van Europees beleid. Daarbij gaat het om bijvoorbeeld wetten over criminaliteit, milieu, marktwerking, landbouw en vervoer. Als lid van de Europese Unie heeft Nederland veel met Brussel te maken. In Den Haag staat daarom het Huis van Europa, waar de Vertegenwoordiging van de Europese Commissie en het Informatiebureau van het Europees Parlement zijn gevestigd. Hier kunnen ook burgers met hun vragen over Europa terecht. Ook worden er programma's georganiseerd voor studenten, waarbij toelichting wordt gegeven over besluitvorming binnen de Europese Unie.

Tip! Ook in het Europa Direct Informatie Centrum (EDIC) kunt u informatie vinden over Europa. Het EDIC is gevestigd in het Bezoekerscentrum van ProDemos aan de Hofweg.

15 Korte Voorhout 7 HET MINISTERIE VAN FINANCIËN

Het ministerie van Financiën is gevestigd aan het Korte Voorhout en werd gebouwd in de jaren zeventig van de vorige eeuw op een open plek waar in de Tweede Wereldoorlog het Paleis van Justitie door het bombardement op het Bezuidenhout was verwoest. Het gebouw is van 2006–2008 in opdracht van de Rijksgebouwendienst ingrijpend gerenoveerd. Het ministerie heeft sindsdien een meer open karakter gekregen. De buitenkant heeft veel glas, en de binnentuin, de zogenaamde Platanenhof, op de begane grond is tijdens kantooruren opengesteld.

17 Kneuterdijk 20–22 DE RAAD VAN STATE

De Raad van State is het hoogste adviesorgaan van de Nederlandse overheid. De regering is verplicht om de Raad over elk wetsvoorstel om advies te vragen, maar dit advies is niet bindend. Een voorbeeld is het boerkaverbod. De Raad van State oordeelde dat het verbod op het dragen van gezichtsbedekkende kleding in strijd is met de vrijheid van godsdienst. De vergaderingen over wetsvoorstellen vinden overigens op het Binnenhof plaats. De Raad van State is de hoogste bestuursrechter van ons land. Personen en organisaties kunnen bij de Raad in beroep tegen het besluit van een bestuursorgaan. Ook kunnen ze in beroep gaan tegen een bestuursrechtelijke uitspraak van een rechtbank. Daarnaast oefent de Raad van State het koninklijk gezag uit wanneer er geen koning of regent is. De Raad wordt voorgezeten door de vicepresident. De koning is voorzitter maar woont in de praktijk praktisch geen vergaderingen bij.

10 Plein INVLOED VAN DE BURGER

De burger kan op diverse manieren de politiek beïnvloeden, bijvoorbeeld door te demonstreren. De bekendste plekken om te demonstreren zijn het Plein en het Malieveld. Op het Plein kunnen groepen tot duizend personen demonstreren. Grotere demonstraties moeten uitwijken naar het Malieveld. Vergunningen voor demonstraties moeten worden aangevraagd bij de burgemeester van Den Haag. Burgers kunnen op allerlei momenten hun mening kenbaar maken. Zo is het recht op het aanbieden van petitie in de grondwet verankerd. Een petitie is een verzoekschrift dat is ondertekend door burgers. Daarnaast kent Nederland het zogenaamde burgerinitiatief, waarmee burgers een voorstel of onderwerp op de agenda van de Tweede Kamer kunnen plaatsen. Een burgerinitiatief moet wel aan bepaalde eisen voldoen. Het voorstel moet ondertekend worden door 40.000 mensen en mag de afgelopen twee jaar niet besproken zijn in de Tweede Kamer.

11 Plein DE MINISTERIES

Den Haag heeft tegenwoordig een indrukwekkende skyline, heel goed zichtbaar vanaf het Plein. Veel van de wolkenkrabbers herbergen ministeries: in de Hoftoren, bijgenaamd de Vulp, bevindt zich het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, in de twee identieke baksteenrode torens het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, rechts daarnaast het ministerie van Veiligheid en Justitie en vervolgens het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. De derde toren is een wooncomplex. Alle bevinden zich op loopafstand van het Binnenhof: op vrijdag komen ministers dan ook vaak te voet naar de ministerraad in de Trêveszaal!

12 Plein LOBBYISTEN

Achter de (politieke) schermen doen vele bedrijven en belangenorganisaties hun best om invloed te hebben. Dit kan op ministeries of op Europees niveau worden gedaan, maar lobbywerk speelt zich ook af op en rond het Binnenhof. Aan het Plein zijn verschillende lobbykantoren gevestigd, zoals de Koning Willem Kringen. Ook hebben in dit pand milieu- en natuurorganisaties hun krachten gebundeld. Ten slotte werken gemeenten en provincies hier samen om hun belangen veilig te stellen. In Sociëteit De Witte, eveneens gelegen aan het Plein, wordt menig politiek besluit voorgerekocht. Lobbyisten zijn niet weg te denken uit de Tweede Kamergebouwen. Een lobbyist woont debatten bij of laat opiniestukken schrijven door sympathiserende wetenschappers. Soms lukt het hem om een Kamerlid een pakkende oneliner toe te spelen. Even overleggen op één van de vele terrassen op het Plein hoort daar zeker bij!

Leden van het Koninklijk Huis op het balkon van Paleis Noordeinde (foto: Jan Dirk Gerritsen).

18 Noordeinde 68 PALEIS NOORDEINDE

Paleis Noordeinde is het werkpaleis van de koning. De koning is het staatshoofd van Nederland, maar heeft geen politieke macht. Tot 2012 speelde de koning nog een rol bij de kabinetsovername, maar die is nu overgenomen door de Tweede Kamer. Wetsvoorstellen worden in de meeste gevallen voorbereid door de minister. Zodra een wetsvoorstel door het parlement is goedgekeurd, wordt het voorstel ondertekend door de koning. De betreffende minister ondertekent het wetsvoorstel ook. Volgens de grondwet is de minister namelijk verantwoordelijk en de koning onschendbaar. Op Paleis Noordeinde ontvangt de koning buitenlandse ambassadeurs, die hun geloofsbriefjes aanbieden. Dit gebeurt met veel ceremonieel. De ambassadeur biedt twee brieven aan. Met een van de brieven wordt de vorige ambassadeur teruggeroepen. Met de tweede brief wordt de nieuwe ambassadeur benoemd als hoogste vertegenwoordiger van

zijn land. Het Koninklijk Huisarchief en de Koninklijke Stallen bevinden zich achter het paleis. In de stallen staan de koetsen en de paarden van de koninklijke familie. Tijdens Prinsjesdag komt de Gouden Koets vanaf het Noordeinde voorrijden. De koning en de koningin vertrekken vanaf dit paleis richting de Ridderzaal, waar de koning de troonrede uitspreekt. Als de vlag op het paleis wappert, is de koning op Nederlands grondgebied. Het paleis speelt ook een belangrijke rol in het persoonlijk leven van de Oranjes. Na de geboorte van de prinses Amalia kon de bevolking in het paleis een felicitatieregister tekenen. Prinses Juliana en prins Bernhard trouwden vanuit dit paleis. Koningin Juliana, prins Claus en prins Bernhard lagen na hun overlijden in het paleis opgebaard.

ProDemos Huis voor democratie en rechtsstaat

ProDemos informeert burgers over de democratische rechtsstaat en stimuleert hen om hierin een actieve rol te spelen. Om zoveel mogelijk mensen bij de politiek te betrekken, werkt ProDemos op gemeentelijk, provinciaal en landelijk niveau.

Uitgave
ProDemos – Huis voor democratie en rechtsstaat
Hofweg 1H
2511 AA Den Haag
(070) 757 02 00
info@prodemos.nl
www.prodemos.nl

Samenstelling
ProDemos – Huis voor democratie en rechtsstaat

Vormgeving
Puntspatie [bno], Amsterdam

Druk
Boris BV

OMSLAG ACHTERZIJDE

(Leesrichting als binnenwerk)